

EUSKALTZAINDIAK ETA HERRI-ADISKIDEEK ELKARREKIN EGINDAKO BATZARREAN EUSKALTZAINBURUAREN AGURRA

Jaun-Andreak:

“Real Sociedad Bascongada de Amigos del Pais”-ko lagunek gomiturik, Azkoitira dator gaur Euskaltzaindia, eta lagunarte biak anaitasunik ederrenean biltzen dira hemen Insaustiko jauregian.

Zer du zer-ikusi batak bestearekin?, galde lezake baten batek. Bi lagun-talde hoiek ez ote dabiltza sail banatan? Bien asmoak eta xedeak ez ote dira arras bestelakoak eta desberdinak?

Bai, nahi baduzue. Halarik ere, badute zer-ikusirik eta antzik aski elkarrekin.

Eta lehenbizikorik, bai bata eta bai bestea ere, Euskal Herri honen fruitu jatorra direla esan behar da. Biak Euskal Herri honetan sortuak eta herriaren onerako sortuak.

Real Sociedad de Amigos del País delakoa adinez zaharra da. Berrehun urte eta gehiago bete ditu.

Beroni buruz zer ez da esan eta idatzi? Izan ditu maxiatzaileak, izan ditu laudatzaileak. Beronen alde eta kontra izan ditu idazle, kondairagile eta abar. Laguntalde ospetsua da, beraz. Eta eztabaidatua denaz geroz, horrek berak esan nahi du hildo bat edo arrasto nabari bat utzi duela gure kondairan.

Izan ere, Euskal Herrian jakintza eta kulturaren alde izan den asmorik eta obrarik handiena, Azkoitiko zalduntxo haiei zor zaie.

Zalduntxo haiek aitonen seme ziren, handikiak. Horregatik ere, beren nobleziagatik, alegia, maxiatuak eta gaitzetsiak izan dira. Baina noble haiek erregeren gortera joan beharrean, hemen gelditu, eta herriaren alde eta herriaren onerako zerbait egitera jarri ziren. Izena ere halakoxea hartu zuten: "Herriaren Adiskideak" jarri zioten izena bere elkargoari, eta halaxe ziren benetan.

Euskal Herria jakin bidean eta kultura bidean sar arazitzea: hori zen haien asmoa. Hori nahi zuten. Eta beren amets hoiek praktikara eramatea, neurri handi batean behintzat, lortu zuten.

Euskeraren alde edo euskerakin kezkatzen zirenen alde egin zutena ere ez da guti. Eta hasteko, Munibe jaun bera ere euskal idazlea dugu. Hor dago "Borracho Burlado" teatro-lana, hor dago Sor Luisa de la Misericordia-ren izenaz irten zen liburuska. Liburuska honek badu misteriorik aski gure jakin-nahia kilikatzeko. Eta gero hor dago Azpitarte elgoibartarrak egindako euskal hiztegia.

Eta hori guti balitz, euskal baratzean zerbait egin nahiz zebiltzanen laguntzaileak izan ziren jaun haiek. Kultura gauzetarako hain motz izan den herri honetan Mezenas batzuk egotea oso beharrezkoa zen. Ubillos euskal idazle frantziskotarrak, Juan Antonio Mogelek eta Vicenta Mogelek behintzat, Munibetarren laguntza izan zuten (CF. Boletín de Amigos del País, 1962, 325).

Zalduntxoen eraginak Euskal Herriaren onerako eman zuen fruiturik ederrena, Bergarako Seminarioa izan zen. Zientzien aurrerapena bultzatzen eta Euskal Herriko gaztedia hezitzen hainbeste lan egindako etxea.

Baina hau ere esan behar da: XVIII. mendeko obra honek ez zuen ekarri espero zitekeen bezain beste on. Zoritxarrez, politika gora-beherak, ge-

rrek eta nahasmenduek lan hura okertu eta hondatu zuten.

Hor gelditu da, ordea, gure kondairaren erdian landaturik, guretzat is-pilu eta eredu bezala, mugarrari antzo, pizgarri, oroigarri, ernetasun eta era-karpen-indarrez beterikako dei bultzagarri bezala.

Euskaltzaindiak euskera bultzatzea eta lantzea du bere asmo eta xede nagusizat. Eta hain zuzen horretarako ere, euskeraren aldeko borroka honetan buru-belarri sarturik garenontzat ere, zer-ikasirik asko dago Herriaren Adiskide haien ispiluan.

Joan deneko egunetan, Lizardiren orri batzuk irakurtzean, hitz sarkor hauekin topo egin nuen: "...aspaldiko mendeek barrena geiegi bazkatu baititugu geren gogoak aberkoi-usaiezko gezurrez" (Itz-Lauz, 52).

Euskaltzaleek maiz esan izan dituzten gezur hoietako batzuk aipatzen ditu Lizardik: euskeraz ezin esan daitekeela ezer gaiztorik, kristautasuna eta euskera elkar bildurik dabilzala ia gauza bera balira bezala. Edo batek sinemena galdu badu, hori erderaz ikasi duelako izan dela, eta abar.

Gezur biribilak, dio Lizardik. Eta gezurra beti da galzori. Gezurrarekin liluraturik egon eta bizi gaitezke, baina azkenean egia errukigaitzak zapalduko gaitu.

Egia hau da (dio Lizardi berak): euskera ez da oker-bide, jakin-bide egin ez dugulako; ez dugu egin jakinbide zuzen eta ez ere makur. Eta lantzen ez dugun bitartean, ez da jakintza iturri, ilunpea da.

Erabil dezagun beti euskera Jainkoaren, egiaren eta egiazko jakintza-ren mirabe; eta inork okerrerrako erabiltzea gerta baledi, horrek ez luke esan nahiko euskera berez gaiztoa denik. Eta horrelakorik gertatuko den beldur-rez euskera landu gabe uztea, zozokeria handia alde batetik, eta bestetik euskerari berari tiroa ematea izango litzateke.

Hizkuntzak, Jainkoak emandako beste ahalmen eta aribide guztiak bezala, gauza onak dira berez. Oker ditzakeela eta makur-bide bihur gure gaiztoak? Hori ere bai.

Huneraino, Lizardiren pentsakera zuzen argia.

Gure literaturaren kondairari begiratu bat ematen badiogu, laster ohar-tuko gara gauza batez: gure mintzoa lantzen gailurtu direnak Unibertsitate eta Ikastetxe nagusietatik pasatutako gizonak zirela: Garibay, Juan Jose Moguel eta Iturriaga, Oinatiko Unibersitatean estudioak eginak ziren. Axu-

lar, Salamancakoan. Larramendi ere Salamancako Unibersitatean irakasle izana. Oihenart eta Etxepare Kanboko midikua, Bordelekoan estudioak eginak. Lizardi ere Madrilekoan. Juan Antonio Mogel, Calatayudko Jesuiten kolejiokoan (CF. B.A.P. 1962, 325). Ziburuko Etxeberri, bera den guztia Jesuitei zor diela aitortzen du Noelak 176 (seguru asko Pabeko kolejioko ikasia zen). Gazteluzar ere Pabeko kolejioko irakasle izana. Eta hemen Azkoitian midiku egon zen Sarako Etxeberri ere karrera on bat egin zela haren idazlanetatik ezagun da. Urquijok Deustuan eta Salamancan estudioatu zuen, Aranak Barcelonan, eta abar.

Aizkibel azkoitiar ospetsuak damuz bezala aipatzen du Euskal Herrian liburu eta holakoetarako dagoen zabarkeria. Euskaldunak, alegia, zabarrak eta nagiak zirela kultur arazo hoietan aitortzen du. Bera saiatu zen ordura arte euskeraz ateratako liburuak biltzen eta hoiien berriak ematen. Euskal Bibliografiaren lehen oinarriak ipini zituen. Hark ere hizkuntza lantzea eta jakin bide bihurtzea nahi zuen.

Begi ernea izan zuen hontan Esteban de Garibay kondairagile mondra-goitarrak. Nafarroako erreinuaren kondaira egitean, hoben hau egozten die hango erregeei: Unibersitate bat edo Ikastetxe nagusi bat ez egin (Cf. J. CARO BAROJA, *Los vascos y la historia a través de Garibay*, p. 246). Bai. Horrelako zentruen faltaz, gure hizkuntzari buruzko estudioak eta hizkuntzaren lantzea bera ere atzerapen handiaz etorri eta egin da. Egia da Oinatin izan genduela Unibersitate bat, berandu sortua eta maila apalekoa. Baina, oro har, nagi eta zabarrak izan gara euskaldunak alor honetan, kultur lanari zor zaion garrantzia ez diogu eman, eta zabarkeria horren ondorioak guk eta euskera berak jasan ditu. Lehen aipatutako Etxeberri, hemen Azkoitian midiku egon zenak, obra batzuek idatzi zituen euskaldunak euskeraz eskolatzen laguntza. Obra hoiek argitaratzeko eskatu zien euskaldun agintariei, eta hoiek ukatu; beste hainbeste edo antzera gertatu zitzaion Bidegaray frantziskotarrari. Baina zertarako gogoratu historia triste hauek?

Hain zuzen horrexegaitik goragarriago eta aipagarriago agertzen zaigu Azkoitiko Zalduntxoan asmo eta obra hura.

Euskaltzaindiak ere euskera lantzea nahi du, jakin bide bihurtzea nahi du, eta bere ahal tipu-apurrean, hortarako egiten diren lanak bultzatu eta gidatu nahi ditu. Eta nahi hori ez da funtsgabeko asmo txoro bat. Aitzitik, euskeraren bizitzea sendotu nahiak berak hartaritzen gaitu. Euskera landu,

jakin bide eta jakin iturri bihurtu. Horra asmo bat eta amets bat, Azkoitiko Zalduntxoan asmo eta ametsekin bat datorrena.

Horra bada zergatik bi elkarteok anaitasunik ederrenean biltzen garen gaur hemen, Azkoitian.

Azkoitian 1974-12-27